

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. VI. Vtrum idem homo pro eodem tempore possit habere duos vel
plures fines ultimos totales & ædæquatos?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

ex parte objecti vult unam creaturam esse propter aliam, tanquam propter finem proximum, v. g. herbam propter pecora, pecora propter hominem; non tamen vult unam propter aliam, ita ut una creatura sit ratio motiva volitionis divinæ: omnia enim immediatè vult propter suam bonitatem, tanquam propter rationem motivam, & unicum finem suarum operationum.

ARTICULUS VI

Utrum idem homo pro eodem tempore possit habere duos vel plures fines ultimos totales & adequatos?

§. I.

Prænotanda.

113. **NOTANDUM** primò, seu potius supponendum tanquam certum, cum D. Thoma hic art. 4. in finibus per se ordinatis non posse dari processum in infinitum, sed deveniendum esse necessariò ad unum finem ultimum, propter quem cæteri appetantur. Ratio est, quia si darentur fines infiniti, nemo unquam inciperet quidquam agere propter finem. Quod sic probatur: ut enim aliquis incipiat agere propter finem, necesse est quòd aliquis finis incipiat movere: Sed si essent infiniti fines, nullus inciperet movere: Ergo nemo unquam inciperet agere propter finem. Major constat: qui enim agit propter finem, debet prius moveri à fine: Ergo ut incipiat agere propter finem, necesse est quòd aliquis finis incipiat movere. Probat Minor: Non possunt fines proximi movere, nisi primus moveat; quia in causis essentialiter subordinatis, secunda nunquam agit, nisi prima prius saltem naturà operetur, eò quòd secunda dependeat essentialiter & per se in ratione causæ à prima, nec possit unquam agere, nisi à prima moveatur: Atqui si in finibus esset processus in infinitum, primus nunquam moveret; siquidem nunquam reperiretur hic primus, cum infinitum, nec primum, nec ultimum haberet: Ergo si essent infiniti fines, nullus unquam inciperet movere agens ad operandum.

114. Confirmatur: Ita se habet finis in practicis, sicut principia in speculativis: Atqui in demonstrationibus non potest dari processus in infinitum in principiis, sed semper deveniendum est ad aliquod primum principium, cui essentialiter omnia alia subordinentur: Ergo & in agibilibus repugnat processus in infinitum in finibus, sed omnes fines intermedij in aliquem ultimum, cui essentialiter subordinentur, necessariò debent reduci.

115. Confirmatur ampliùs: Cum finis non moveat, neque alliciat nisi ad agendum, idem erit dari processum in infinitum in finibus, seu in causis finalibus, ac dari processum infinitum in agentibus, seu causis efficientibus: Sed hic processus infinitus repugnat, ut docent Aristoteles 8. Physic. text. 34 & D. Thomas 1. p. qu. 2. art. 3. & 1. contr. Gentes cap. 13. & fusè ostendimus 1. p. tract. 1. disp. 1. art. 2. Ergo &c.

116. Dices: Bonum ex sua natura est diffusivum, ut docet Dionysius cap. 4. de divin. nomin. cum ergo id quod ex bono procedit sit etiam bonum,

erit etiam diffusivum in aliud, & sic in infinitum: Ergo cum bonum & finis idem sint, teste Aristotele 1. Ethic. cap. 7. & D. Thoma 2. metaph. lect. 4. in finibus potest dari processus in infinitum.

Respondeo primò cum S. Thoma 1. p. qu. 5. art. 4. ad 2. & lib. 3. cont. Gentes cap. 24. bonum dici sui diffusivum, quatenus est attractivum ad se, juxta illud Aristotelis in principio Ethicorum: *Bonum est quod omnia appetunt.* Unde non est necessarium, quòd bonum semper se ad extra diffundat; sed sufficit quod ad se omnia pertrahat & alliciat.

Secundò dici potest cum eodem S. Doctore hic art. 4. ad 1. quòd primum bonum in infinitum se diffunderet, si consideraretur sola virtus primi boni, quæ est infinita: Sed quia primum bonum habet diffusionem secundum intellectum, cuius est secundum aliquam causam certam profuere in causam, aliquis certus modus adhibetur bonorum est lux à primo bono, à quo omnia alia bona participant virtutem diffusivam; & ideo diffuso bonorum non procedit in infinitum, sed sicut dicitur Sapient. 11. *Deus omnia disposuit in numero, pondere, & mensura.* Supposito ergo in finibus non posse dari processum in infinitum, sed deveniendum esse necessariò ad aliquem finem ultimum: videndum restat, an talis finis ultimus necessariò sit unus, vel an possit esse multiplex? Pro cuius resolutione,

Notandum secundò, me dixisse in titulo *Utrum idem homo*, quia nullum dubium esse potest, quin diversi homines possint habere diversos fines ultimos: nam fidelis in gratia exiens habet pro ultimo fine Deum; peccator verò habet pro ultimo fine bonum commutabile, hoc est, ipsum, seu proprium bonum; & paganus habet pro fine ultimo suum idolum. Addidi, *pro eodem tempore*: diversis temporibus, seu successivè, certum etiam est quòd idem homo potest habere diversos fines ultimos; v. g. iustus habet pro fine ultimo Deum, si mortaliter peccet, delinere spicere Deum, & constituit suum ultimum finem in creatura ut in tractatu de peccatis ostendemus. Denique subjeci in titulo, *plures ultimos fines totales & adequatos*: quia certum esse potest ejusdem hominis voluntatem ferri simul in plures ultimos fines partiales & inadæquatos: ut patet, si constitueret ultimum finem in aggregatione multarum rerum: instar eorum quos refert D. Augustinus 29. de civit. cap. 1. qui ultimum finem hominis ponebant in quatuor, scilicet in voluptate, in quiete, in bonis naturæ, & in virtute.

Notandum terciò; nos non loqui hic de fine ultimo formali, seu abstracto, qui est bonum in se, & beatitudo in communi, non constituta in aliqua re determinata. Cum enim talis finis & felicitas concipiatur abstractè, evidens est eam non posse concipi, nisi per modum unius, quia abstractum, ut abstractum, unum est, nec potest multiplicari; & sic qui appetit esse beatus abolutè & præcisè, non potest in ipsa beatitudine varietatem & multitudinem ex cogitare, donec descendat ad rem, quæ beatificandus est. Agimus ergo hic de ultimo fine materialiter, in particulari, & in concreto.

Notandum ultimò, propositam questionem non posse agitari, non solum de volitione efficaci: potissimi finis adæquati, sed etiam de inefficaci: potest enim quæri, an idem homo pro eodem tempore possit habere duos ultimos fines simplici-

ter, unum efficaciter, alium verò vel alios ineffaciter? Porro tunc judicamus finem ultimum esse efficaciter volitum, quando homo conuertit se & omnia sua in ipsum, seque avertit à quo cumque alio ultimo fine, si in alium erat conuersus: ut contingit cum homo iustus peccat mortaliter; vel è contra cum existens in peccato mortali, convertitur in Deum per charitatem. Tunc verò judicamus finem ultimum esse volitum ineffaciter, quando licet ex se capax sit ad se converrendi hominem, & omnia quæ ipsius sunt, eumque ab omni alio fine avertendi, tamen non præstat; vel defectu plenæ libertatis, seu perfectæ deliberationis ipsius hominis, ut contingit in eo qui peccat venialiter ex deliberatione; vel ob parvitatem materiæ, ut in peccato venialiter peccante ex deliberatione.

§. II.

Statuitur prima conclusio.

Dico primò: Impossibile est quòd idem homo, pro eodem tempore, efficaciter appetat duos ultimos fines totales & adequatos.

Probatur primò ratione quam habet S. Thomas hic art. 5. in argumento *sed contra*. Ultimus finis adequatus & totalis, habet totaliter dominari voluntati: Sed implicat duos esse fines qui totaliter voluntati dominantur, & quibus totaliter voluntas subjiciatur & serviat: Ergo impossibile est, quòd idem homo, pro eodem tempore, efficaciter appetat duos ultimos fines totales & adequatos. Probatur Minor ex illo Mart. 6. *Nemo potest duobus dominis servire*, qui scilicet inter se non subordinantur.

Confirmatur: Ultimus finis est quem homo diligit super omnia, & omnibus aliis præfert: Sed non potest nisi unicus finis super omnia diligi, & omnibus aliis præferri; si enim essent duo, neuter plus alterò amaretur, alterique præferretur: Ergo non possunt dari plures ultimi fines.

Probatur secundo conclusio aliâ ratione, quâ habet idem S. Doctor in corpore ejusdem articuli. De ratione ultimi finis simpliciter est esse bonum perfectum, seu consummatum & satiaturum totius appetitûs hominis: At hoc non potest convenire duobus finibus, sed uni dumtaxat: Ergo unus tantum potest dari ultimus finis simpliciter. Major patet: finis enim ultimus totalis & adequatus est ille, quem homo appetit ut complementum suorum desideriorum, atque adeo ut bonum sibi sufficiens, perfectum, & plenè satisfiativum, extra quod nihil habeat appetendum. Minor verò facile suadetur: Nam si essent duo ultimi fines, neuter esset bonum perfectum: quia uni deficeret quod alter haberet: neuter etiam totum hominis appetitum satiaret, extra quemlibet enim illud quidpiam appeteret: Ergo &c.

Confirmatur: Sicut appetitus incipit ab ultimo fine, ita & in eo desinit, ac per illum terminatur: Atqui repugnat appetitum hominis duplici termino adequato terminari: Ergo & duplicem finem ultimum totalem & adequatum habere. Major patet: finis enim ita appellatur, eo quòd finiat & terminet appetitum. Minor verò probatur: nam sicut si linea duplici termino adequato terminaretur, uterque esset & non esset adequatus, ut demonstrari solet in physica patet, si appetitus hominis duplici gau-

A dèret sine ultimo totali, uterque esset & non esset adequatus; quia extra se relinqueret aliquid appetendum, quod non clauderetur in illo tanquam pars, nec ad ipsum ordinaretur tanquam medium; sicut illud punctum non esset terminus ad æquatus lineæ extra quod aliquid illius lineæ reperiretur.

Tertia ratio D. Thomæ sic potest proponi. Eodem proportionali modo se habet voluntas in ordine ad ultimum finem, quò intellectus in ordine ad prima principia; nam ut communiter dici solet, finis se habet in appetibilibus, sicut principia in speculativis: Sed omnia quæ intellectus intelligit, ad unum primum principium reducuntur; Ergo & omnia quæ voluntas appetit, ad unum finem ultimum debent referri.

Dices, In intellectu dari plura prima principia, in quæ resolvuntur ea quæ cognoscit, & demonstrat de rebus in particulari. Ergo pariter possunt dari plures ultimi fines, in quos ea quæ voluntas appetit, referantur.

Sed contra: Licet intellectus resolvat conclusiones in plura prima principia, omnia tamen reducuntur ad unum simpliciter prius, quod in intellectu speculativo istud est: *Quodlibet est vel non est*; & in intellectu pratico: *Bonum est sequendum, malum autem fugiendum*: Ergo similiter, licet voluntas possit habere plures fines intermedios, & ultimos secundum quid, omnes tamen debent reduci & referri ad unum finem ultimum simpliciter.

Dices rursus: Omnes volitiones & electiones bonorum particularium, reduci ad volitionem boni ut sic, & beatitudinis in communi, non verò ad intentionem unius ultimi finis in particulari.

Sed contra. Nam, ut ostendimus articulo sequenti, homo in omni operatione humana agit propter aliquem finem ultimum materialem & in particulari, & non solum propter finem ultimum formalem, seu beatitudinem in communi: quia cum intentio sit appetitus efficax finis, non potest ferri in illud ut omnino abstractum à subiecto, sed solum ut applicatum alicui rei vel subiecto, in quo vera existit, vel saltem secundum falsam & erroneam hominis existimationem creditur posse existere.

His tribus rationibus D. Thomæ adjungo aliam non minoris ponderis & efficaciam, quæ sumitur ex natura ultimi finis simpliciter & quæ potest sic deduci. De ratione ultimi finis simpliciter est quòd omnia ordinentur ad ipsum, & quòd ipse ad nihil aliud ordinetur: Sed implicat contradictionem, quòd aliqua duo ita se habeant, ut omnia ordinentur ad quodlibet illorum, ipsumque ad nihil aliud ordinetur: Ergo implicat dari duos ultimos fines simpliciter. Major patet, Minor probatur. Nam vel unus ex illis duobus ultimis finibus ordinaretur ad alium, v. g. finis A ad finem B, vel non? Si primum dicatur, finis A non habebit rationem finis ultimi simpliciter; cum de ratione illius, ut nomen ipsum indicat, sit non ordinari ad alium finem ulteriorem. Si secundum asseratur, finis B non habebit rationem ultimi finis simpliciter; cum de ratione ultimi finis simpliciter, sit quòd omnia ad illum ordinentur, & quòd nihil omnino excludatur ab ordinatione in illum; alias si aliquid à tali ordinatione excluderetur, non esset finis simpliciter, sed secundum quid.

Hæc ratio non solum probat voluntatem non posse

posse habere plures ultimos fines totales actualiter, sed nec etiam habitualiter, aut unum actualiter, & alium habitualiter, vel è contra: cum de ratione ultimi finis sit quòd omnia ordinentur ad ipsum, & ipse ad nihil aliud actualiter vel habitualiter referatur. Probat etiam, quòd nec etiam disjunctivè possit homo appetere plures ultimos fines simpliciter; ita ut velit consequi non quidem utrumque simul, sed unum vel alterum: nam cum aliquis sub disjunctione velit aliqua duo bona, ita ut unò sit contentus, neutrum illorum ordinat ad alterum; de ratione autem ultimi finis simpliciter est quòd omnia ordinentur ad ipsum. Item eadem ratio demonstrat, non posse eundem hominem habere simul duos ultimos fines, quorum unus sit positivus, & alter negativus: implicat enim contradictionè, ut ab eodem homine simul omnia amentur propter aliquem finem, ad ipsumque referantur, & aliquid non ametur propter talem finem, nec ad illum referatur: hoc autem sequeretur, si idem homo haberet simul unum finem ultimum positivè, & alterum negativè; nam finis ultimus positivè est, propter quem omnia amantur, & ad quem omnia referuntur; finis verò ultimus negativè, ille est qui non amatur propter alium, nec ad alium refertur.

131. Denique eòdem argumentò probari potest, quòd non solum homo non potest reipsa & de facto habere plures ultimos fines simpliciter, sed quòd nec etiam possit illos sibi præstituire seu confingere: repugnat enim hominem apprehendere duo bona quæ ita se habeant, ut omnia ad ipsa referantur, & ipsa ad nihil aliud ordinentur, & quæ ita perfecta sint, ut quodlibet illorum independentè ab alio plenè & perfectè possit hominis appetitum satiare. Unde Gentiles qui plures Deos confingebant, rationem primæ causæ & ultimi finis inter eos dividebant, & unum pro uno bono largiendo, alium pro alio colebant: v. g. Martem pro re militari. Apollinem pro scientia, Venerem pro generatione, Cererem pro terræ fecunditate, &c. unumque ex illis Diis pro arbitratu suo alteri subijciebant & subordinabant. Hinc Tertullianus cap. 5. Apolog. Romanorum superstitionem in eligendis Diis deridens, bellissimè ait: *Apud vos (Romanos alloquitur) de humano arbitratu Divinitas pensatur: nisi homini Deus placuerit, Deus non erit; homo jam Deo propitius esse debet.* Notat etiam D. Augustinus, eosdem Romanos omnium Gentium Deos coluisse, præter Deum Judæorum cui nullam aram erexerunt; quia sciebant ipsum non posse alterius Dei consortium pati, sed velle se unum & solum coli: quòd argumentum evidens est, finem ultimum simpliciter, non posse esse, nec apprehendi nisi unum; licet fingi possint plures falsi Di, & plura bona commutabilia, in quibus homo partialiter constituat rationem ultimi finis.

§. IV.

Statuitur secunda conclusio.

Dico secundò: Potest idem homo, pro eodem tempore, habere duos ultimos fines simpliciter, unum efficaciter, alium verò inefficaciter.

132. Probat primò: Licet volitio & nolitio ejusdem objecti in eodem homine simul repugnent absolute & simpliciter, non tamen si una sit effi-

A cax, & alia inefficax; ut patet in eo qui tempore urgente, simpliciter vult merces in mare projicere, & secundum quid non vult: Ergo licet volitio efficaciter duplicis finis simpliciter ultimi, ex se repugnet in eodem homine; volitio tamen inefficax unius finis ultimi, non excludit volitionem efficacem alterius finis ultimi.

B Confirmatur: Non est inconveniens quòd due forme physice contrarie reperiantur de facto in eodem subjecto, si una est simpliciter, seu in gradibus intensis, & alia secundum quid & in gradibus remissis, ut patet in calore & frigiditate: Ergo pariter non est inconveniens, quòd duo ultimi fines, qui inter se contrarij sunt, reperiantur in eodem homine, si unus est efficaciter, alius verò inefficaciter volitus. Patet consequentia: nam finis inefficaciter volitus se habet sicut id quòd est secundum quid, seu in gradibus infimis.

Probat secundò conclusio: Homo existens in peccato mortali, subindeque conversus ad bonum commutabile, tanquam in ultimum finem, potest operari aliquid opus moraliter bonum: v. g. dare elemosinam ex motivo misericordie: Atqui in illa actione non habet pro fine ultimo bonum commutabile, sed Deum, inefficaciter tamen volitum: Ergo potest homo habere duplicem finem ultimum, unum efficaciter, & alium inefficaciter volitum. Major est certa, & ex professo probari solet in tractatu de gratia. Minor verò suadetur: Tum quia peccator haberet in illo actu bonum commutabile pro ultimo fine, in eo peccaret mortaliter, & averteretur à Deo; quòd admitti non potest, ut ibidem ostendimus: Tum etiam, quia cum elemosyna ritè facta, & quodlibet bonum morale derivetur à Deo ut natura ac boni honestè authorè, ex natura sua tendit, & facit tendere hominem in Deum, ut in finem ultimum naturalem; inefficaciter tamen, cum sit ab homine existente in peccato mortali.

D Confirmatur: Valde probabile est quòd justus, venialiter peccans, ex defectu plenæ deliberationis, habeat pro fine ultimo, inefficaciter tamen volito, creaturam; aliunde verò cum sit in gratia & charitate (quæ per peccatum veniale non amittitur) habeat pro ultimo fine efficaciter volito ipsum Deum: Ergo tunc habet duos ultimos fines, unum inefficaciter, alium efficaciter volitum. Consequentia patet, Antecedens verò quoad primam partem, de qua solum dubitari potest, sic ostenditur. Actus qui est peccatum veniale solum ex indeliberatione, habet idem objectum, & eundem finem, quem habet actus deliberatus circa idem objectum, & eundem finem, & solum est differentia in hoc quòd unus est plenè deliberatus, non vero alter: Sed si esset plenè deliberatus, haberet pro ultimo fine creaturam absolute volitam, quia esset peccatum mortale: Ergo cum non est plenè deliberatus, eundem finem ultimum respicit & solum est differentia penes plenam vel non plenam deliberationem, juxta quas est veniale vel mortale.

§. V.

Præcipue objectiones solvuntur.

OBJECIONES primò contra primam conclusionem. Homo mortaliter peccans con-

constituit ultimum finem in creatura, quatuor inordinate diligit, ut communiter docent Theologi contra Adrianum: Sed homo potest diversa peccata, etiam disparata se habentia, committere, sicut fornicationem, furtum, superbiam &c. subindeque diversas creaturas inordinate diligere: Ergo potest simul habere plures ultimos fines simpliciter.

Hoc argumentum tangit gravem illam difficultatem, quæ in tractatu de peccatis agitari solet, quinam nempe sit finis ultimus peccantis mortaliter, seu quanam sit illa creatura, in qua peccans mortaliter finem ultimum constituit? Omnis varijs sententijs duas solum hic referam ceteris probabiliores, & in schola D. Thomæ magis communes. Primæ docet finem ultimum peccantis mortaliter esse ipsummet peccantem, qui omnia alia ad se ordinat, etiam legem Dei & ejus voluntatem, ut suum expleat appetitum; illam verò creaturam, propter quam peccat mortaliter, esse duntaxat finem proximum, in quem tendit, & a quo ejus actus specificatur. Favet huic sententiæ D. Augustinus lib. 14. de civ. cap. 28. ubi asserit, quod sicut amor Dei usque ad contemptum sui ædificat civitatem Dei, sic amor sui usque ad contemptum Dei ædificat civitatem Babylonis, seu peccati: Sentit ergo, quod sicut amor Dei facit, ut homo se & omnia sua ordinet in Deum ut finem ultimum, ita inordinatus amor sui, qui (teste D. Thoma infra qu. 77. art. 4.) est causa omnis peccati, facit ut peccator omnia alia, etiam Deum in seipsum ut in ultimum finem referat. Unde idem Augustinus lib. 21. cap. 25. & lib. 3. de libero arbitrio ait, quod peccator vult *esse bonum suum, & Deus suus*. Et D. Thomas in 2. dicit. 42. quæst. 2. art. 1. *Finis* (inquit) *ultimum in amore commutabilium bonorum est ipse homo, propter quem omnia alia querit: & ideo si radix peccati accipitur ex parte ipsius peccantis, erit una; si autem sumatur ex parte eorum, quæ propter seipsum peccans querit, erunt plures*.

Contra hunc tamen dicendi modum militat difficile hoc argumentum. Peccator ipse respectu actus peccati mortalis est finis cui: Ergo non est finis cuius gratiæ. Antecedens est certum: cum enim quis inordinate appetit honores, divitias, delectationes, certum est quod hæc sibi appetit: Ergo est finis cui. Consequentia verò probatur nam finis cuius gratiæ distinctus est à finem: cum ille sit res ipsa, quæ appetitur, iste vero subiectum cui appetitur: Ergo si ipse peccans sit finis cui respectu actus peccati mortalis, non potest esse finis cuius gratiæ.

Confirmatur: Finis qui, seu cuius gratiæ est id, quod consequi volumus per operationem: At qui peccator dum peccat, non vult consequi seipsum, sed aliquid extra se: Ergo non est finis qui, seu cuius gratiæ actus peccaminosus.

Verum hoc argumentum non eas habet vias, quas ejus Authores existimant, responderi non potest, finem cui, & finem cuius gratiæ, formaliter distingui; non autem esse opus, ut semper realiter distinguantur: nam in hoc actu dilectionis: volo Deo Divinitatem, aternitatem, omnipotentiam, & omnes ejus perfectiones: Deus est finis cui Divinitas vero & attributa finis qui, seu cuius gratiæ, & tamen Deus non distinguatur realiter à natura divina, & ejus attributis: Cum ergo peccator dupliciter considerari possit, materialiter scilicet, & secundum

dum se, & formaliter in ratione termini actus peccaminosus, seu ut frui & affectus divitijs, honore, delectatione, & alijs bonis temporalibus, quæ inordinate appetit; primò modò potest habere rationem finis cui respectu actus peccaminosus, & sub alia consideratione inducere rationem finis qui, seu cuius gratiæ, vel propter quem, in ordine ad eundem actum: appetit enim tanquam ultimum finem se ut divitem, honoratum, &c. seque non refert ad honores, divitias, &c. sed has potius ad seipsum perficiendum, tanquam medium ad finem ordinat. Ex quo patet responsio ad confirmationem: Minor enim distinguenda est. Peccator non vult consequi seipsum absolute, & secundum se, concedo: ut affectum & ornatum bonis illis temporalibus, quæ inordinate appetit, nego.

Dices: Ex hac solutione sequitur, finem ultimum spei esse ipsum sperantem: nam eodem modo possumus dicere, quod sperans potest consequi semetipsum ut affectum visione beatificæ.

Sed negatur sequela: licet enim homo sit finis cui spei Theologica, tamen nullo modo potest esse finis qui, seu cuius gratiæ ob duplicem rationem. Prima est, quia spes ex propria ratione est motus rectus in Deum, ut est beatitudo nostra: & ideo non potest reflecti supra ipsum sperantem; sicut contingit in peccato, quod est motus obliquus. Secunda ratio est, quia spes est virtus Theologica, de cujus ratione est, quod directe respiciat Deum: peccatum verò est affectus propriæ dilectionis, de cujus ratione est tendere in ipsum dilectum.

Secunda sententia asserit, peccantem mortaliter habere pro fine ultimo bonum proprium, & privatum, seu bonum satiativum volumratis suæ, quatenus appetibile juxta proprium arbitrium, & sine subordinatione ad regulas rationis, & legis divinæ: juxta quem modum dicendi ipsemet peccator non solum est finis cui, sed etiam pertinet ad finem cuius gratiæ, non quidem formaliter, & in recto, ut docet prior sententia, sed connotative, & in obliquo, quatenus scilicet est id, penes quod mensuratur bonum, quod ab ipso inordinate appetitur: nam cum bonum illud appetatur ut commodum & conveniens, quod est bonum respectivum, & dicens ordinem ad aliquod subiectum, oportet quod id, respectu cuius dicitur conveniens, nimirum ipsa persona peccatoris, extrinsecè, & in obliquo in eo importetur.

Hanc existimo esse mentem Cajetani in hoc art. 5. ultimo, ubi hæc scribit: *Peccator nec in gula, nec in injustitia apparenti bono seorsum constituit ultimum finem (cujus signum est, quia neutrum sibi sufficit) sed omnia commutabilia bona, ad quæ peccator converteretur, referantur ad unum commune finem, qui est simpliciter ultimus sibi, scilicet ipsummet: quoniam omnia appetit ut conferentia ad bonum proprium: ita quod hujusmodi bona non appetuntur ut fines ultimi simpliciter, sed ut fines ultimi partiales, ut scilicet partes boni proprii, quod est simpliciter finis ultimus illius, & intentum in omni peccato mortali.*

Ex his patet resolutio difficultatis propositæ, quomodo scilicet iste, qui plura peccata mortalia disparata se habentia committit, & varia bona creata inordinate diligit, non habeat plures fines ultimos totales, & adequatos, sed unum tantum. Nam licet patet respicit ut termi-

num formalem & totalem suæ relationis filium à se genitum; hunc verò esse duplicem, vel triplicem, materialiter se habet; & si fuerit triplex filius ab illo genitus, quilibet illorum est terminus partialis: ita qui peccat mortaliter, respicit ut finem ultimum totalem, vel seipsum ut bonis temporalibus ornatum, & affectum, vel bonum proprium & privatum: quòd vero bona temporalia, quæ appetit, sint plura, vel duntaxat unum, materialiter se habet; & si fuerint plura, quodlibet illorum est tantum finis partialis illius, vel finis proximus, in quem tendit, & à quo ejus actus specificatur. De quo fuse in tractatu de peccatis.

Disp. 9.
art. 2.

§. VI.

Aliud argumentum dissolvitur.

145. **C**ontra primam conclusionem militat aliud difficile argumentum, quod potest sub hac forma proponi. Justus peccans venialiter habet simul duos ultimos fines simpliciter: Ergo potest homo sibi constituere simul plures ultimos fines simpliciter. Consequentia patet, Antecedens probatur. Justus venialiter peccans habet Deum pro ultimo fine simpliciter, cum sit in statu gratiæ & charitatis: Sed habet simul pro fine ultimo creaturam, quæ est objectum sui peccati venialis: Ergo habet simul duos ultimos fines simpliciter. Minor probatur: Cum enim peccatum veniale sit intrinsecè malum, & displiceat Deo, non potest in illum ut in ultimum finem referri: Ergo ordinatur ad creaturam tantquam in ultimum finem simpliciter.

146. Mirum est, quantum hæc difficultas Theologorum ingenia exercuerit, & in quot dicendi modis eos abire coegerit. Sed relicto varijs illis sententijs, quas in tractatu de peccatis referemus ac refellemus, breviter respondeo, justum venialiter peccantem se convertere quidem ad creaturam, quam inordinate diligit, tanquam in finem ultimum, non tamen efficaciter & simpliciter, sicut illum, qui peccat mortaliter, sed tantum ineffaciter, & secundum quid: eo quod peccatum veniale non sic convertit in bonum commutabile, quòd avertatur à Deo, & habitalem conversionem ad illum destruat, sicut reverà destruitur per peccatum mortale. Non est autem inconveniens, unum & eundem hominem habere simul duos ultimos fines, ita tamen ut unus sit simpliciter & efficaciter volitus, alter vero ineffaciter tantum & secundum quid, ut in secunda conclusione ostendimus, & patet exemplo infidelis, vel peccatoris dantis eleemosynam ex motivo misericordie, quod ibidem adduximus. Sicut ergo qui per peccatum mortale habitualiter est conversus ad seipsum, seu ad quodlibet bonum commutabile tantquam ad ultimum finem, non obstante hac conversione & statu potest operari aliquid opus bonum moraliter, quòd actualiter vel virtualiter referatur ad Deum tantquam ad ultimum finem, imperfectè tamen & ineffaciter, quia per tale opus non avertitur ab alio fine, ad quem est conversus habitualiter: ita similiter qui per gratiam & charitatem habitualiter est conversus in Deum tantquam in ultimum finem simpliciter, non obstante hac conversione & sine potest operari aliquid opus malum moraliter, scilicet peccatum veniale, quòd actualiter vel virtualiter ad bonum commutabile

A tanquam ad ultimum finem referatur, imperfectè tamen & ineffaciter, eo quòd per illud non avertatur à Deo, nec deserat ejus amicitiam, imò maneat absolute amicus Dei, & cum proposito adimplendi voluntatem illius.

Dices: Impossibile est quòd homo simul apprehendat duos ultimos fines simpliciter, ut supra diximus: Ergo est impossibile quòd appetat illos; etiam si unum appetat ineffaciter. Consequentia videtur bona, eo quòd nihil possit esse volitum, etiam ineffaciter, quin sit præcognitum.

Respondetur tamen distinguendo Antecedens: impossibile est, quòd homo simul apprehendat duos ultimos fines, si hoc intelligatur de apprehensione præctica tantum, verum est, non enim potest homo judicare hic & nunc in una re esse suam beatitudinem, & ad illam omnia alia ordinari debere, & ex alia parte hic & nunc esse aliam rem appetibilem non comprehensam in illa, & non ordinatam ad ipsam: Si autem intelligatur Antecedens de diverso genere cognitionis, uno scilicet speculativo, & alio præctico, falsum est: nam peccans mortaliter judicat speculativè solum Deum esse ultimum finem; præctice verò bonum commutabile, quòd inordinate diligit, ut finem ultimum apprehendit; subindeque simul apprehendit duos ultimos fines. Cum ergo ad volitionem ineffacem sufficiat cognitio speculativa, & ad efficacem requiratur præctica; hinc fit quòd homo possit simul habere duos ultimos fines, quorum unus sit efficaciter volitus, alius verò ineffaciter: non tamen habere potest duos ultimos fines efficaciter volitos, etiam disjunctivè; quia illi requirunt diversa judicia præctica omnino incompossibilia. Alias hujus difficultatis solutiones trademus in tractatu de peccatis, disp. 9. art. 4. tibi exponemus, quem finem ultimum actu intendat ille, qui venialiter peccat.

ARTICULUS VII.

D *Utrum quæcumque vult homo, velit propter ultimum finem?*

§. I.

Quibusdam præmissis difficultas proponitur.

Notandum primò, & ut ait Cajetanus, pro oculis semper habendum, quòd finis ultimus est duplex, unus formalis, scilicet beatitudo in communi, alius materialis, nimirum res illa, in qua collocat homo suam beatitudinem, sive sit Deus, sive bonum proprium, in quo, ut supra vidimus, peccator ultimum finem constituit.

E Notandum secundò, hominem posse agere propter ultimum finem quatuor modis, actualiter, habitualiter, virtualiter, & interpretative. Actualiter, cum actu expresso voluntatis tendit in finem ultimum; & tunc etiam dicitur agere propter ultimum finem formaliter. Habitualmente, quando habitualis dispositio reperitur in homine ad finem ultimum: homo enim dicitur omnia habitualiter referre in ultimum finem. Virtualiter, quando actualis volitio præcedens manet in virtute, & ratione eius vir-